VAMMAISFOORUMI
Vammaisjärjestöjen yhteinen ääni

Kirjallinen asiantuntijalausunto

23.11.2023

Eduskunnan talousvaliokunta
stv@eduskunta.fi

Asia: Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi euroseteleiden ja -metallirahojen laillisen maksuvälineen asemasta (käteisasetus) U 60/2023 vp

Aika: Talousvaliokunnan kokous 24.11.2023 klo 11.15

Vammaisfoorumi ry kiittää eduskunnan talousvaliokuntaa mahdollisuudesta antaa kirjallinen asiantuntijalausunto valiokunnan käsitellessä valtioneuvoston kirjelmää eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi euroseteleiden ja -metallirahojen laillisen maksuvälineen asemasta

Vammaisfoorumi on 27 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 220 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä.

Yleistä

Vammaisfoorumi pitää esityksiä pääosin hyvinä. On tärkeä selkeyttää käteisrahan asemaa nyky-yhteiskunnassa. käteisen saatavuus tulee olla turvattu koko Suomessa. Käteisen riittävyys tulee varmistaa, jotta kaikki vammaiset henkilöt voivat tosiasiassa käyttää yhdenvertaisesti tunnistettavissa olevia maksuvälineitä niin fyysisesti kuin verkossa. Poikkeuksia maantieteellisten etäisyyksien vuoksi tulee tulkita suppeasti. YK:n vammaissopimuksen artiklan 9 edellyttää toimia varmistaakseen esteettömyyden ja saavutettavuuden palveluihin niin kaupunki- kuin maaseutualueilla. Vammaisfoorumi katsoo, että tämä sopimusmääräys koskee myös käteisen rahan riittävyyden varmistamista ja verkossa maksamista.

Esityksessä viitataan kansalliseen toimivaltaiseen viranomaiseen, jonka vastuulla on arvioida, onko käteisen saatavuus kansalaisille riittävää ja tehokasta ja heikentävätkö käteisen vastaanottokiellot sen vastaanottamisen periaatetta. Vammaisfoorumi katsoo, että arviointi on tärkeää eri tavoin

vammaisten henkilöiden näkökulmasta, jotta YK:n vammaisoikeussopimuksen 12.5 artiklan mukainen oikeus taloudellisten asioiden yhdenvertaiseen hoitamiseen toteutuu.

Viimeisten vuosien aikana rahan saatavuuden ja käytettävyyden kanssa on ilmennyt joillain vammaisilla henkilöillä ongelmia. Monet näkövammaiset, heikkonäköiset ja muulla tavoin vammaiset henkilöt käyttävät ennemmin käteistä kuin maksukortteja tai muita sähköisiä välineitä. Syy tähän on, että monet käyttöpäätteet ovat esteellisiä. Painikkeettomat maksupäätteet ovat lisääntyneet viime vuosina huomattavasti. Tämän lisäksi päätteet sijaitsevat kassoilla korkealla eivätkä ole kaikissa tapauksissa liikuteltavia. Tämä on lisännyt tarvetta käteisen käyttöön.

Myös kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla ilmenee digimaksamisen haasteita ja tarve käteisellä maksamisen vaihtoehdolle on välttämätöntä. Verkkopankkiatunnuksia ei useinkaan luovuteta tunnusten käyttöön apua tarvitsevalle vammaiselle henkilölle. Tätä perustellaan lainsäädännön vaatimuksella tunnusten henkilökohtaisuudesta. Luottolaitostoiminnasta annetun lain muutoksen vuonna 2017 tarkoituksena oli muun muassa helpottaa vammaisten henkilöiden verkkopankkitunnusten saamista. Lain perustelujen mukaan pankkien tulee hyväksyä avustajan käyttö peruspankkipalveluiden (kuten pankkitunnusten) käytössä kohtuullisena mukautuksena. Silti esimerkiksi kehitysvammaisten henkilöiden on hyvin vaikeaa saada verkkopankkitunnuksia. Kun maksaminen verkkopankkitunnuksilla on käytännössä mahdotonta, muiden maksutapojen, myös käteisen, merkitys korostuu.

Lisäksi edunvalvonnassa päämiehen käyttövarat voi olla toisinaan tarpeen toimittaa joko suoraan päämiehelle tai esimerkiksi hänestä huolehtivalle hoitohenkilökunnalle käteisenä, jos päämies ei pysty itse fyysisesti käymään pankissa tai pankkiautomaatilla. Yhdenvertaisuuden turvaamiseksi onkin ensiarvoisen tärkeää kehittää maksamisen välineitä ja ratkaisuja, jotka olisivat myös toisen ihmisen apua esimerkiksi digitaalisten maksuvälineiden käyttöön tarvitsevien ihmisten saatavilla.

Asetusluonnos koskien U-kirjelmäluonnosta on myös pääosin hyvä. Kuten asetuksen luonnoksessa todetaan, on tärkeä taata, että käteistä on olemassa myös varautumistoimenpiteenä. Varautumiseen liittyvät näkökulmat ovat erityisen tärkeitä, kun kyse on haavoittuvassa asemassa olevista ryhmistä. Tämä kärjistyy yleensä kriisien yhteydessä.

Jotta kaikkien taloudellinen osallistuminen voidaan taata, on mahdolliset poikkeussäännöt “maantieteellisten erityisten syiden” vuoksi oltava suppeat, jotta pääsääntö käteisen saatavuuden ja käytettävyyden kohdalla toteutuisi myös harvaan asutuilla alueilla, joita Suomessa on paljon.

Vammaisfoorumi pitää tärkeänä, että vastaavan viranomaisen arviointiin kuuluu sen selvittäminen, kuinka laaja käytäntö käteisestä rahasta kieltäytyminen on. Viranomaisen tulee myös aktiivisesti muistuttaa eri toimijoita käteismaksuvälineen asemasta. Lisäksi viranomaisella on oltava

tosiasiallinen valmius puuttua tilanteisiin, joissa maksun vastaanottajat eivät noudata lainsäädäntöä. Artiklassa 14 mainitaan ainoastaan, että viranomaisen on tiedotettava oikeussuojakeinoista. Olisi kuitenkin tärkeä varmistaa myös oikeussuojakeinojen tosiasiallinen käytettävyys ja tehokkuus.

Keskeistä asetuksen toteutuksen kannalta on, että kansallisesti vastaava viranomainen on aktiivinen tiedottamisessa ja seurannassa. Tämän mahdollistamiseksi on syytä ylläpitää tiivistä sidosryhmäyhteystyötä, jotta käteisen käyttöön liittyvät arjen haasteet tulisivat vastaavan viranomaisen tietoisuuteen. Vammaisfoorumi haluaakin muistuttaa YK-sopimuksen 4.3 artiklasta, jonka mukaan vammaisjärjestöjä tulee osallistaa tiiviisti laadittaessa ja toimeenpantaessa lainsäädäntöä ja politiikkoja.

Lisätietoja
Vammaisfoorumi ry:n puheenjohtaja, Näkövammaisten liitto ry:n järjestöjohtaja Sari Kokko, sari.kokko@nkl.fi

Vammaisfoorumi ry

Sari Kokko	Anni Kyröläinen
puheenjohtaja	pääsihteeri